UOT: 31.
ORCID: 0009-0001-1745-0994
https://doi.org/10.52094/QUXQ4378

Nərmin Qarayeva Elnur qızı
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
Magistrant
narmingarayefa@gmail.com

GƏNCLƏRİN YAŞIL ENERJİ MÖVZUSUNDA MAARİFLƏNDİRİLMƏSİ: SOSİAL İŞÇİLƏRİN İCTİMAİ ROLU

Xülasə: Qlobal iqlim dəyişikliyi, ekoloji təhlükələrin artması və təbii resursların sürətlə tükənməsi fonunda dünyada davamlı inkişaf konsepsiyasına uyğun olaraq yaşıl enerji resurslarına keçid strateji zərurətə çevrilmişdir. Bərpa olunan enerji mənbələrinin genişləndirilməsi yalnız ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasına deyil, həm də ölkələrin sosial-iqtisadi dayanıqlığının möhkəmləndirilməsinə xidmət edir. Bu prosesdə cəmiyyətin bütün təbəqələrinin, xüsusilə də gənclərin maarifləndirilməsi mühüm rol oynayır, çünki ekoloji davranışların dəyişdirilməsi və davamlı inkişaf dəyərlərinin formalaşdırılması sosial-mədəni transformasiya tələb edir. Sosial işçi isə bu transformasiyanın əsas aktorlarından biri olaraq maarifləndirici, vasitəçi və ictimai tərəfdaşlıq qurucu funksiyaları ilə ön plana çıxır. Tədqiqatın yeniliyi ondan ibarətdir ki, yaşıl enerji keçidi yalnız texnoloji və iqtisadi çərçivədə deyil, sosial iş nəzəriyyələri və sosial müdaxilə metodları müstəvisində təhlil olunur. Araşdırmanın tətbiqi əhəmiyyəti sosial işçilərinin ekoloji savadlılığının artırılması, ekoloji yönümlü sosial layihələrin hazırlanması və gənclərin bu sahəyə cəlb olunması üçün praktik tövsiyələrin hazırlanması ilə bağlıdır. Eyni zamanda, yaşıl enerji siyasətlərinin sosial inteqrasiyası ölkə iqtisadiyyatı üçün uzunmüddətli səmərəlilik və dayanıqlı inkişaf əldə etməyə imkan yaradır.

Açar sözlər: Yaşıl enerji, ekoloji təhlükəsizlik, sosial iş, gənclərin maarifləndirilməsi, davamlı inkişaf, bərpa olunan enerji, iqlim dəyişikliyi, enerji keçidi, ekoloji davranış

XXI əsrdə qlobal iqlim dəyişikliyi, ekosistemlərin deqradasiyası, hava və su çirklənməsinin artması, habelə təbii resursların qeyri-effektiv istifadəsi dünya ölkələrini yeni enerji siyasətləri formalaşdırmağa vadar etmişdir. Qlobal ekoloji böhran artıq təkcə ekoloji məsələ deyil, sosial, iqtisadi və humanitar

təhlükəsizlik problemi kimi qiymətləndirilir. Bu kontekstdə yaşıl enerji resurslarına keçid təkcə enerji sektorunun modernizasiyası deyil, həm də cəmiyyətin bütün strukturunda dərin dəyişiklikləri tələb edən kompleks bir transformasiya prosesidir.

Yaşıl enerji resurslarının tətbiqi ekoloji yükü azaldır, iqtisadi səmərəliliyi artırır və uzunmüddətli dayanıqlı inkişaf üçün sabit baza yaradır. Lakin texnoloji yeniliklərin tətbiqi ilə yanaşı, bu prosesin sosial tərəfi də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Əhali arasında ekoloji savadlılığın artırılması, davamlı istehlak vərdişlərinin formalaşdırılması və maarifləndirici fəaliyyətlərin genişləndirilməsi yaşıl enerji hərəkatının uğurunun əsas şərtlərindəndir. Gənclər burada aparıcı rol oynayır, çünki onların dəyərləri və davranış modelləri gələcək ekoloji siyasətin praktik reallaşmasına təsir göstərir.

Bu mövzuda sosial işçinin rolu xüsusi vurğulanmalıdır. Sosial işçi yalnız fərdlərlə işləyən mütəxəssis deyil, həm də ictimai tərəfdaşlıqların təşkilatçısı, icma səviyyəsində ekoloji təşəbbüslərin stimullaşdırıcısı və sosial qruplar arasında vasitəçidir. Sosial iş elmi cəmiyyətin sosial rifahının artırılmasında yeni ekoloji yanaşmaların inteqrasiyasının vacibliyini önə çəkir və yaşıl enerji keçidi prosesində insan faktorunun əsas determinant olduğunu təsdiqləyir.

Məqalənin yeniliyi ondan ibarətdir ki, yaşıl enerji keçidi ilk dəfə olaraq sosial iş konsepsiyası ilə əlaqələndirilərək təhlil edilir, sosial işçinin ekoloji maarifləndirmə, icma mobilizasiyası və sosial kommunikasiya sahəsində rolu sistemli şəkildə izah olunur. Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti isə sosial işçilərin ekoloji layihələrdə iştirakı, yaşıl davranışların təşviqi, gənclərin ekoloji maarifləndirilməsi üçün metodik yanaşmaların hazırlanması və sosial-iqtisadi səmərəliliyin artırılması ilə bağlıdır.

Qlobal iqlim böhranı yalnız ekoloji problem kimi deyil, həm də sosial ədalət məsələsi kimi qiymətləndirilir. Çünki iqlim dəyişikliyinin yaratdığı fəsadlar bütün sosial qruplara eyni dərəcədə təsir etmir; xüsusilə də sosial-iqtisadi baxımdan həssas qruplar – aşağı gəlirli ailələr, kənd icmaları, gənclər və uşaqlar bu risklərə daha çox məruz qalır. Bu çərçivədə "iqlim ədaləti" anlayışı təkcə ekoloji resursların qorunmasını deyil, həm də bu resurslara bərabər çıxışı, sosial rifahı və gələcək nəsillərin hazırkı siyasətlərin yükünü daşımama hüququnu ehtiva edir. Gənclər bu məqamda ikiqat rol oynayır: həm risk qrupuna daxildirlər, həm də transformasiya prosesinin aparıcı potensial gücünə çevrilirlər.

Gənclərin ekoloji davranış modelləri, onların sosial məsuliyyət hissi və aktiv vətəndaşlıq mövqeyi enerji siyasətlərinin gələcək istiqamətini formalaşdıran əsas determinantlardandır. Bu səbəbdən gənclərin ekoloji savadlığı, canlı təbiətə münasibət mədəniyyəti və yaşıl dəyərlərin mənimsənilməsi strateji baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Ekoloji savadlı gənclər həm istehlakda, həm enerji istifadəsində, həm də sosial aktivlikdə daha məsuliyyətli davranış sərgiləyir və bu, yaşıl enerji keçidinin sosial dayağını möhkəmləndirir. Bərpa olunan enerji mənbələri haqqında məlumatlılıq artdıqca, gənclərin həm fərdi, həm də icma səviyyəsində ekoloji təşəbbüslərə qoşulma ehtimalı yüksəlir [2].

Yaşıl enerji – günəş, külək, geotermal, bioenerji və hidroenerji kimi tükənməyən və ekoloji cəhətdən təmiz enerji mənbələrini özündə birləşdirir. Bu enerji növlərinin tətbiqi karbon emissiyalarının azalmasına, su və torpaq resurslarının qorunmasına və enerji təhlükəsizliyinin gücləndirilməsinə xidmət edir. Giddens qeyd edir ki, yaşıl enerji həm ekoloji davamlılıq, həm də iqtisadi rəqabətlilik baxımından ölkələrin uzunmüddətli inkişaf modelinin əsasını təşkil edir [1].

Günəş və külək enerjisi xüsusilə gənclərin yönləndirildiyi “yaşıl peşələr” və yeni texnoloji sahələr üçün geniş imkanlar yaradır. Bu sahələrdə iştirak edən gənclər həm gəlirin yeni mənbələrinə çıxış əldə edir, həm də cəmiyyətin enerji davranışlarını dəyişdirməkdə mühüm rol oynayırlar. Tədqiqatlar göstərir ki, gənclərin bərpa olunan enerji texnologiyalarına marağı artdıqca, onların ekoloji aktivliyi və yaşıl təşəbbüslərdə iştirakı da yüksəlir [7].

Gənclik dövrü insan davranışlarının ən sürətli və dinamik formalaşdığı mərhələdir. Bu dövrdə əldə edilən biliklər, dəyərlər və davranış vərdişləri gələcək illərin sosial və ekologiya yönümlü enerji siyasətlərinin formalaşmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır. Maarifləndirmə prosesi nə qədər erkən və sistemli aparılarsa, gənclərin gələcək enerji davranışları bir o qədər dayanıqlı və ekoloji məsuliyyətli olur.

Gənclərin davranış dəyişiklikləri – suya, enerjiyə, istehlaka münasibət, tullantıların idarə edilməsi, ictimai nəqliyyata üstünlük verilməsi kimi proseslər – cəmiyyətin ümumi enerji səmərəliliyinə birbaşa təsir edir. Buna görə maarifləndirici təlimlər, ekoloji aksiyalar, sosial kampaniyalar və məktəb – universitet səviyyəli proqramlar sosial transformasiyanın mühüm alətləridir. IRENA-nın araşdırmalarında da göstərilir ki, enerji keçidinin sosial qəbulunu artırmağın əsas yolu maarifləndirici fəaliyyətlərdən keçir [12].

Ekoloji savadlıq yalnız bilik deyil, həm də düşünmə və davranış tərzidir. Ekoloji savadlı gənc təbiətin məhdud resurs olduğunu dərk edir, enerji sərfiyyatında məsuliyyətli davranır, ictimai ekoloji təşəbbüslərə qoşulur və həm də sosial ədalət məsələlərinə daha həssas yanaşır. Aktiv vətəndaşlıq prinsipi isə gənclərin yalnız izləyici deyil, eyni zamanda qərarlarda və proseslərdə iştirak edən subyektə çevrilməsini nəzərdə tutur. Bu, iqlim siyasətlərinin demokratik legitimliyini artırır və yaşıl enerji keçidinin sosial qəbulunu genişləndirir.

Ekoloji savadlılıq, sosial məsuliyyət və aktiv vətəndaşlıq birlikdə gənclərin "yaşıl liderlik" potensialını formalaşdırır. Bu liderlik cəmiyyətin ekoloji dəyərlərə əsaslanan yeni nəsil idarəetmə və qərarvermə mədəniyyətinin inkişafına təkan verir.

Sosial iş elmi insan rifahının artırılması, sosial ədalətin bərpası və sosial bərabərsizliyin azaldılması məqsədi daşıyır. Sosial işin əsas prinsiplərinə insan hüquqlarının qorunması, sosial bərabərlik, icma iştirakçılığı, sosial məsuliyyət və davamlı inkişaf daxildir. Bu prinsiplər ətraf mühit ədaləti ilə tam uzlaşır, çünki ekoloji böhranlar insan hüquqlarının pozulması ilə birbaşa əlaqəlidir. Petersin fikrincə, sosial iş ətraf mühit məsələlərini sosial rifah çərçivəsində nəzərdən keçirərək ekoloji və sosial sistemlər arasındakı qarşılıqlı asılılığı daha aydın göstərir [2].

Ətraf mühit ədaləti yanaşması sosial işçidən tələb edir ki, icmalar arasında bərabər resurs bölgüsünü müdafiə etsin, ekoloji risklərdən daha çox zərər görən qruplarla işləsin və dövlət-cəmiyyət-icma arasında vasitəçi funksiyasını yerinə yetirsin. Bu kontekstdə sosial işçi ekoloji savadlandırma, icma mobilizasiyası, ekoloji kampaniyalar, sosial layihələrin idarə olunması və risk qruplarının müdafiəsi kimi fəaliyyətlərlə yaşıl enerji keçidinin sosial bazasını gücləndirir.

Sosial rifah səviyyəsi ətraf mühitin keyfiyyəti ilə sıx bağlıdır. Ekoloji resurslara çıxışın məhdud olduğu, çirklənmənin yüksək olduğu və enerji səmərəliliyinin aşağı olduğu ərazilərdə sosial bərabərsizlik daha kəskin müşahidə olunur. Aşağı gəlirli əhali qrupları, kənd icmaları və sosial cəhətdən həssas qruplar həm iqlim dəyişikliklərinin nəticələrinə, həm də enerji yoxsulluğuna daha çox məruz qalır. Berçelin vurğuladığı kimi, ekoloji təhlükəsizlik sosial müdafiə sistemlərinin ayrılmaz hissəsinə çevrilməlidir, çünki sosial rifah və ətraf mühit arasında qarşılıqlı asılılıq mövcuddur [3].

Yaşıl enerji keçidi bu riskləri azaltmaq üçün imkan yaradır: enerji xərclərinin azalması, ekoloji yükün azalması, təhlükəsiz yaşayış mühitinin formalaşması, yeni məşğulluq imkanları və sosial inklüzivliyin güclənməsi. Bu

baxımdan, yaşıl enerji həm sosial siyasət, həm də iqtisadi rifah üçün strateji vasitə hesab olunur.

Sosial iş peşəsi yalnız insan rifahı ilə deyil, həm də insanların yaşadıqları ekoloji mühitin keyfiyyəti ilə sıx bağlıdır. Sosial işçinin ətraf mühitə bağlılığı onun fəaliyyətində həm peşəkar etik prinsiplərin, həm də davamlı inkişaf dəyərlərinin tərkib hissəsidir. Ekoloji rifahın sosial rifahla qarşılıqlı şəkildə formalaşdığını nəzərə alsaq, sosial işçilərin ekoloji davranışların təşviqində oynadığı rol daha aydın görünür. Dominelli sosial işin ekoloji yanaşmasını "insan-mühit bütövlüyü" konsepsiyası ilə izah edərək qeyd edir ki, sosial rifah ekoloji sistemlərin davamlılığı olmadan mümkün deyil [4].

Sosial işçilər fərdlər, ailələr və icmalar arasında ekoloji məsuliyyətli davranış formalarının təşviqində vasitəçi kimi çıxış edir. Bu təşviq enerji qənaəti, tullantıların düzgün idarə edilməsi, su resurslarından səmərəli istifadə və yaşıl həyat tərzinin təşviqi kimi gündəlik praktik fəaliyyətlərdən başlayaraq ictimai kampaniyalara qədər geniş spektri əhatə edir. Sosial işçi həm məlumatlandırıcı, həm motivasiyaedici, həm də icmaları səfərbər edən aktor kimi ekoloji transformasiyanın sosial təməllərini gücləndirir.

Gənclərin ekoloji sahədə maarifləndirilməsi sosial işin müasir istiqamətlərindən biridir. Bu fəaliyyət yalnız məlumat verməklə məhdudlaşmır, həm də gənclərin ekoloji davranış vərdişlərini formalaşdırmaq, onları sosial proseslərdə fəal iştirakçıya çevirmək və yaşıl enerji keçidinin insan tərəfini gücləndirmək məqsədi daşıyır. Morley və Ablett sosial işçilərin ekoloji maarifləndirmə fəaliyyətində "transformativ sosial öyrənmə" metodunu əsas alaraq qeyd edirlər ki, gənclər biliklə yanaşı, ekoloji məsuliyyət hissi də qazanmalıdır [9].

Sosial işçilərin maarifləndirmə fəaliyyəti aşağıdakı istiqamətləri əhatə edir:

- **Layihələr:** Gənclərin iştirak etdiyi ekoloji layihələr – ağacəkmə kampaniyaları, enerji qənaəti təşəbbüsləri, yerli icma ekologiyası layihələri.
- **Seminar və təlimlər:** Yaşıl enerji, iqlim dəyişikliyi, ekoloji hüquqlar və davamlı həyat tərzi mövzularında interaktiv seminarlar.
- **Konfranslar və forumlar:** Gənclərin yaşıl enerji siyasətlərində iştirakını artıran elmi-praktik tədbirlər; burada sosial işçilər həm təşkilatçı, həm ekspert, həm də fasilitator kimi çıxış edir.

Bu fəaliyyətlər gənclərin ekoloji savadlığını artırmaqla yanaşı, onların sosial fəallığını, liderlik bacarıqlarını və yaşıl innovasiyalara marağını da inkişaf etdirir.

Müasir dövrdə yaşıl enerji keçidi yalnız ekoloji məsələ deyil, həm də yeni bilik və bacarıqlar tələb edən əmək bazarı transformasiyasıdır. Bu səbəbdən gənclərin "ikibacarıqlı inkişafı" – həm sosial, həm texnoloji bacarıqların paralel formalaşması – strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu modelə əsasən gənclər həm sosial məsuliyyət dəyərlərini mənimsəyir, həm də yaşıl texnologiyalar sahəsində praktiki bilik və peşəkar kompetensiyalar əldə edirlər.

Günəş panelləri üzrə ilkin texniki biliklər, külək turbinlərinin fəaliyyəti, enerji səmərəliliyi ölçmə sistemləri, "ağıllı enerji" texnologiyaları və rəqəmsal enerji monitorinqi kimi bacarıqlar gənclərin yeni yaşıl əmək bazarına inteqrasiyasını sürətləndirir. Bu yanaşmanı Ferguson və İslam "yeni nəsil ekoloji innovatorların formalaşması" kimi xarakterizə edir [5]. Bu bacarıqlar həmçinin gənclərin sosial-ekoloji layihələrdə iştirakını gücləndirir və onların gələcək yaşıl iqtisadiyyatın mühüm aktorlarına çevrilməsinə şərait yaradır.

Ekofəallar. Ekofəallar ekoloji problemlərin həlli, ictimai dəyişikliklərin təşviqi və yaşıl enerji keçidinin sosial möhkəmləndirilməsi sahəsində aparıcı rol oynayan sosial qrupdur. Gənc ekofəallar təkcə etiraz aksiyaları və kampaniyalar təşkil etmir, həm də maarifləndirici təşəbbüslər hazırlayır, sosial media vasitəsilə ekoloji məlumatları geniş kütlələrə çatdırır və enerji siyasətlərinin formalaşdırılmasında ictimai təzyiq qrupları kimi çıxış edirlər. Bu fəaliyyət gənclərin sosial kapitalını artırır və onların "enerji ədaləti" kimi mürəkkəb anlayışları praktik müstəviyə keçirmələrinə şərait yaradır. International Youth Climate Movement-in hesabatlarında qeyd olunur ki, ekofəal gənclərin fəaliyyəti enerji keçidinin sosial legitimliyini artırır və dövlət siyasətlərinə təsir edir [15].

Yaşıl enerji keçidinin uğurlu olması üçün yalnız milli səviyyədə qərarlar kifayət etmir; icmaların bu prosesə cəlb olunması mühüm şərtdir. İcmaların gücləndirilməsi – onların öz problemlərini müəyyən etmək, həll yolları təklif etmək və qərarvermə proseslərində iştirak etmək imkanlarının artırılması – sosial işin əsas funksiyalarından biridir.

Sosial işçi yerli icmaların potensialını gücləndirərək, onların aşağıdakı sahələrdə aktiv iştirakını təmin edir:

- Yerli ərazilərdə enerji qənaəti təşəbbüsləri,
- Yaşıl logistika və nəqliyyat layihələri,
- İcma əsaslı günəş və külək enerji layihələri,

- Yerli idarəetmənin ekoloji qərarlarda şəffaflığının artırılması.

Yerli səviyyədə idarəetmənin güclənməsi həm gənclərin sosial iştirakçılığını artırır, həm də yaşıl enerji siyasətlərinin regionlara uyğun və davamlı şəkildə tətbiqini təmin edir. Saks bu prosesi "dayanıqlı inkişafın lokallaşdırılması" kimi dəyərləndirərək qeyd edir ki, yerli icmaların gücləndirilməsi uzunmüddətli strateji əhəmiyyətə malikdir [6].

Ədəbiyyat siyahısı

İngilis dilində

1. Giddens, A. The Politics of Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
2. Peeters, J. Social Work and Sustainability: New Approaches for a Green Society. Routledge, London, 2019.
3. Birchall, S. Renewable Energy and Sustainable Development. Oxford University Press, Oxford, 2018.
4. Dominelli, L. Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice. Polity Press, Cambridge, 2012.
5. Ferguson, C., & Islam, M. Green Skills for Youth in Transition. UNESCO Publications, Paris, 2021.
6. Sachs, J. The Age of Sustainable Development. Columbia University Press, New York, 2015.

Elmi jurnallar

7. UNEP Journal of Environmental Policy. "Global Renewable Energy Transition: Social Dimensions." 2020.
8. International Social Work Journal. "Eco-social Work: Integrating Ecological Thinking into Social Practice." 2019.
9. Morley, C., & Ablett, P. "Eco-Social Work and Transformative Learning." *Journal of Environmental Social Work*, Springer, 2017.

Konfrans materialları

10. International Conference on Sustainability. "Green Transformation and Youth Participation." Baku, 2022.

İnternet resursları

11. United Nations Development Programme (UNDP). “Sustainable Energy for All: Global Status Report.” undp.org
12. International Renewable Energy Agency (IRENA). “Renewable Energy and Social Impact.” irena.org
13. UNESCO Green Skills Platform. “Youth Competencies for a Green Economy.” unesco.org
14. UNEP Youth Programme. “Youth Engagement in Environmental Action.” unep.org
15. IYCM – International Youth Climate Movement. *Youth Climate Leadership Report.* iycm.org, 2022.

Narmin Garayeva Elnur

Youth Training on Green Energy: the Public Role of Social Workers

Summary: Against the backdrop of global climate change, increasing environmental threats and rapid depletion of natural resources, the transition to green energy resources in accordance with the concept of sustainable development has become a strategic necessity in the world. The expansion of renewable energy sources serves not only to ensure environmental security, but also to strengthen the socio-economic stability of countries. In this process, the education of all segments of society, especially young people, plays an important role, since changing environmental behavior and forming sustainable development values requires socio-cultural transformation. As one of the main actors of this transformation, the social worker comes to the fore with his educational, intermediary and public partnership-building functions. The novelty of the study is that the green energy transition is analyzed not only in a technological and economic framework, but also in terms of social work theories and social intervention methods. The applied significance of the study is related to the development of practical recommendations for increasing the environmental literacy of social workers, the preparation of environmentally oriented social projects and the involvement of young people in this field. At the same time, the social integration of green energy policies creates opportunities for long-term efficiency and sustainable development for the country's economy.

Key words: green energy, environmental security, social work, youth training, sustainable development, renewable energy, climate change, energy transition, environmental behavior

Нармин Гараева Эльнур кызы

Обучение молодежи в области зеленой энергии: общественная роль социальных работников

Резюме: На фоне глобального изменения климата, растущих экологических угроз и стремительного истощения природных ресурсов, переход к зеленой энергетике в соответствии с концепцией устойчивого развития стал стратегической необходимостью во всем мире. Расширение использования возобновляемых источников энергии служит не только обеспечению экологической безопасности, но и укреплению социально-экономической стабильности стран. В этом процессе важную роль играет образование всех слоев общества, особенно молодежи, поскольку изменение экологического поведения и формирование ценностей устойчивого развития требуют социокультурной трансформации. Как один из основных субъектов этой трансформации, социальный работник выступает на первый план с его образовательными, посредническими и общественно-партнерскими функциями. Новизна исследования заключается в том, что переход к зеленой энергетике анализируется не только в технологическом и экономическом аспектах, но и с точки зрения теорий социальной работы и методов социального вмешательства. Прикладная значимость исследования связана с разработкой практических рекомендаций по повышению экологической грамотности социальных работников, подготовке экологически ориентированных социальных проектов и вовлечению молодежи в эту сферу. В то же время социальная интеграция политики зеленой энергетики создает возможности для долгосрочной эффективности и устойчивого развития экономики страны.

Ключевые слова: Зелёная энергия, экологическая безопасность, социальная работа, образование молодёжи, устойчивое развитие, возобновляемые источники энергии, изменение климата, энергетический переход, экологическое поведение

Məqalənin redaksiyaya daxilolma tarixi: 13.11.2025

Rəyçilər: ADMİU-nun baş müəllimi Kənan Bağırov; kulturologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aygün Eyvazlı